

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

המדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע כי תשא תשפ"ה

פורים (משולש) דמוקפין

האימפריה הפרסית, הסתר הפנים, העגל והשכנת השכינה
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

מחלוקת מפתיעה מצינו במשנה הבאה: "ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו רבי מאיר אומר כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי, רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה" (פרק ב משנה ג).

בברייתא מובאת דעה רביעית: "תניא, רבי שמעון בר יוחאי אומר: מבלילה ההוא" (מגילה יט ע"א).

הלכה למעשה נפסק כמובן כרבי מאיר. גם הדעות האחרות מסכימות שכאשר כותבים את המגילה יש לכתבה מהפסוק הראשון.

הגמרא מסבירה: "אמר רבי יוחנן: וכולן מקרא אחד דרשו: ותכתב אסתר המלכה... ומרדכי היהודי את כל תקף. מאן דאמר כולה - תוקפו של אחשורוש, ומאן דאמר מאיש יהודי - תוקפו של מרדכי, ומאן דאמר מאחר הדברים האלה - תוקפו של המן, ומאן דאמר מבלילה ההוא - תוקפו של נס" (שם).

לדעתם של רבי יהודה ורבי יוסי וגם רשב"י, אין חיוב לקרא את הפרק הראשון (שבאמת מסתיים בסוף פסוק ד של פרק ב), ננסה להבין מה מסתתר מאחורי שיטתם.

המגילה פותחת בהכרזה: "וַיְהִי בַּיּוֹם אֲחֻשְׁרוּרֹשׁ הוּא אֲחֻשְׁרוּרֹשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדּוֹ וַעַד שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה" (א, א).

הדו באסיה ופוש באפריקה הם גבולות העולם שבו עוסק התנ"ך. לפי זה מלך העולם הוא המלך הפרסי אֲחֻשְׁרוּרֹשׁ. מלך זה טוען כי הוא, ורק הוא, נושא בתואר של 'מלך מלכי המלכים'. לקב"ה כביכול אין מקום בעולם זה. יש לכך מחיר, והמחיר הוא הסתרת פנים, כמו שהגמרא מסבירה את שמה של אסתר: "אסתר מן התורה מנין? וְאֵלֶּיךָ הִסְתֵּר אֶסְתֵּר פָּנֶי בַּיּוֹם הַהוּא" (דברים לא, יח) (חולין קלט ע"ב).

להסתרת פנים יש השפעה גם על החיים הפרטיים וגם על החיים הציבוריים. לפיכך, אין זה פלא ששמו של הקב"ה לא נזכר במגילה, הקב"ה מסתתר מאחורי המילה 'המלך'.

כשעם ישראל גלה מארץ ישראל, גלתה גם השכינה (מגילה כט ע"א). בזמן שהאימפריה הפרסית שולטת מהודו ועד כוש, אין כל סיכוי שעם ישראל יזכה שוב למדינה עצמאית, שבמרכזה בית המקדש, שם השכינה שורה. הנביא ירמיהו ניבא שבתום שבעים שנות גלות, יחזור העם לארצו והמקדש יבנה. לפי חז"ל, בחלוף שנים אלו, במסיבת אחשורוש השתמשו דווקא בכלי המקדש, היה זה ביטוי בשטח לייאוש מהגאולה ומחיים של "זכו שכינה ביניהם ועליהם".

חכמים לימדונו כי איש ואישה הבונים בית בישראל עליהם נאמר: "זכו שכינה ביניהם" (סוטה יז ע"א).

בתחילת הציווי על בנין המשכן מוגדרת המטרה: "וַיֵּשְׁבוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁכְנֹתֵי בְתוֹכָם" (שמות כה, ח). הציווי מסתיים בהכרזה הכפולה:

"וְשִׁכְנֹתֵי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... לְשִׁכְנֵי בְתוֹכָם אֲנִי ד' אֱלֹהֵיהֶם" (פרשת תצוה שמות כט, מה-מו).

השכינה השורה בתוך בני ישראל היא התוצאה של משפחות הבונות את ביתן בקדושה ובטהרה. להשכנת השכינה יכול להיות גם ביטוי ציבורי בבנין המשכן ואח"כ המקדש.

לצערנו, בין הציווי על המשכן לבין בנין המשכן בפועל, מובא חטא העגל. העגל הוא הסמל לחיים שבמרכזם, חומרות והתבהמות, זה רמוז גם בביטוי "קול צנז" (שמות לב, יח). החיים בארמונו של אחשורוש הם חטא עגל מתמשך.

הפרק הראשון מציב בפנינו מראה המשקפת עולם שמבוסס על פריצות, משתאות של שכרות, וציווי של המלך על אשתו להופיע לפני כולם בדרך שאמורה לזעזע. כל מי ששואף לחיות בעולם שבו המשפחה היהודית חיה בהתאם ל"מה טוב אהליך יצאך מִשְׁכְּנֶיךָ יִשְׂרָאֵל" (במדבר כד, ה), לא מסוגל להכיל התנהגות זו. היחס המחפיר והמשפיל לנשים שחיו באיור = פרס, לא השתנה כנראה במשך אלפי שנים. אם המגילה היא סיפור של הצלה ופדות, וסיכוי להשכנת שכינה, לשיטתם של רבי יהודה, רבי יוסי ורשב"י, אין צורך לקרא את הפרק הראשון.

למרות החושך והסתר הפנים, שגם אותם צריך לפרסם, לדעת רבי מאיר שהלכה כמותו, המגילה מסתיימת בהכרזה על אור גדול. מתוך החושך יוצא אור גדול - יש אור בקצה המנהרה! (תרתי משמע)

בע"ה "לִיהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשְׁן וְיִקָּר" (ח, טז).
כן תהיה לנו.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

לעילוי זיכרונם

הרב ד"ר ג'רי האכנוביץ י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרונאי י"ז בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טובע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר צפורה בת יונה דונייך ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St., Jerusalem

טל: 02-5371485 Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חובת ברכת המזון מבוססת על הפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך".

במסכת ברכות (דף מח ע"ב) הגמרא מבררת כיצד הפסוק הזה רומז למרכיבים השונים הנמצאים בברכת המזון. היא אומרת כך: "ואכלת ושבעת וברכת" – זו ברכת 'הזן את הכל'. "את ה' אלוהיך" – זו ברכת הזימון. "על הארץ" – זו ברכת 'על הארץ ועל המזון'. "הטובה" – זו ברכת ירושלים. "אשר נתן לך" – זו ברכת 'הטוב והמטיב'. רבי יהודה הנשיא חולק ואומר שהזימון נרמז בהפסוק "גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו". מאחורי הדרך למצא את הרמזים בפסוקים מסתתרת שאלה עקרונית מחשבתית בהבנת מהותה של ברכת המזון: לפי רבי התוכן של ברכת הזימון הוא "גדלו לה' אתי". עניינו הוא שיתוף הקבוצה לברכה אחת. לפי תנא קמא הזימון נלמד מהמילים "את ה' אלוהיך". שקודם שמברכים את ברכת המזון, יש למקד את המחשבה שמברכים לקב"ה. אור החיים מציע על סמך הצעת המקור לזימון שלפי ת"ק חובת הזימון היא מן התורה, שכן מדובר בפסוק שהוא חלק מברכת הזימון הרגילה, ואילו רבי סובר שהזימון אינו מן התורה, אלא נלמד מעיקרון כללי שנכון יותר לשתף את הברכות שאנו מברכים את הקב"ה עם הציבור.

בתוספתא (ברכות ו א) הדרשה שונה: שם המקור לברכת הזימון הוא מהמילים "ואכלת ושבעת וברכת". מצד אחד, יש הגיון בכך שהמקור לזימון יופיע לפני המקור לברכת המזון עצמו. מצד שני, אם הזימון מקיים את חובת "וברכת", עלינו לברר – מהו התוכן של אותה הברכה?

כלומר: הלימוד של רבי נראה כלימוד כללי (אולי אפילו מדרבנן) שיש לצרף את המברכים יחד לקראת ברכת המזון. מדברי ת"ק נשמע שברכת הזימון נועדה לרכז את המסובין לקראת הברכה. מהלימוד בתוספתא נשמע שהזימון נושא תוכן עצמאי של ברכה. עלינו לעמוד על מהו אותו התוכן?

זימון למפרע

ראיה נוספת לכך שהזימון נושא תוכן עצמאי עולה ממעשה המובא במסכת ברכות (דף מה ע"ב). ישבו שלושה תלמידי חכמים גדולים: יהודה בר מרימר, מר בר רב אשי, ורב אחא מדיפתי, לסעודה. הם התלבטו את מי נכון לכבד בזימון. מרוב התלבטות החליטו שלא יזמנו כלל. הלכו לשיעור של מרימר (שהיה אמורא מבוגר יותר) וסיפרו לו את המעשה. הוא אמר שזה חבל: הם קיימו את מצוות ברכת המזון, אך הפסידו את מצוות הזימון. אז הציעו החכמים רעיון חכם: אם כך, בואו נקיים את ברכת הזימון עכשיו! ענה מרימר: אין זימון למפרע.

אם מטרת הזימון היא לכנס את האנשים לקראת ברכה משותפת, או לסייע להם בהכנה לריכוז בברכה בלבד, כיצד יעלה על הדעת לזמן אחרי שכבר בירכו ברכת המזון. הרי אין ברכה אליה הם מתכנסים ובה הם מרוכזים! על כרחנו שהם מניחים שיש תוכן עצמאי לברכה הזאת. מהו אותו התוכן?

השבוע אנו חוגגים את חג הפורים. בפורים יש חובת משתה ושמחה. חלק מהותי ממשתה הוא ישיבה משותפת של אנשים. אך על פניו אין קשר בין הדברים: מדוע שלא נאכל ונשתה, כל אחד לבדו, ולאחר מכן נפגש לשמחה? אותה שאלה ניתן לשאול על מי שמזמין את חברו "לכוס קפה". וכי חסר לחברו קפה, עד כדי שחברו חס עליו ומזמין אותו לקפה? כמובן שההזמנה "לכוס קפה" לא נועדה למלא את צרכי הקפאין של חברו, אלא זו הזמנה לשיח והשתתפות. יש משהו באכילה והשתייה המשותפים שפותחים את הלב של אדם לאדם. אינה דומה ישיבה משותפת ללא מאכל ומשקה לישיבה שיש בה. מתי אנו מודים לקב"ה על הפן הזה של האכילה? אנו מודים לקב"ה על כך שהוא נתן לנו ארץ, תורה, ברית, ומזון משביע וערב לחיך. כאשר אוכלים יחד, עלינו לברך על היכולת ליהנות מהפן החברתי של האכילה. כיצד אנו עושים זאת? אנו מכריזים זה לזה שעתה נברך יחד, ומיד אנו מתרגשים ואומרים: רגע, לפני שנברך את ברכת המזון עצמה, נודה לקב"ה "ברוך שאכלנו משלו ובטבו חיינו" – ברוך ה' שנתן לנו את האוכל ומאפשר לנו להגיע לקרבה המאפשרת את הזימון שזה עתה עשינו. האמוראים מציעים להודות לקב"ה על האכילה המשותפת. אמימר אומר להם שאין אפשרות כזאת: אחרי ברכת המזון נפרמה החבילה, הם פספסו את ההזדמנות להודות לקב"ה על האכילה המשותפת. ניתן להודות לו רק בסמוך (כהקדמה) לברכת המזון עצמה.

במסכת ברכות (דף נ ע"א) אומר רבה תוספאה שאם שלושה אכלו יחד, והאחד בירך ברכת המזון לפני שהאחרים בירכו – יזמנו כעת, השניים מקיימים את מצוות הזימון, ומי שבירך הפסיד את ברכת הזימון. לכאורה הדבר משונה משתי סיבות: ראשית, אנו אומרים לו "רבותי נברך". אך הוא כבר בירך! שנית, נאמר שהוא עצמו אינו מקיים את ברכת הזימון. אך לכאורה הוא עונה על ברכת הזימון, אז מדוע איננו אומרים שהוא קיים את מצוות הזימון? בתוספות הרא"ש משווה את הדין למי שאכל 'מזונות' ומצטרף ומזמן יחד עם שניים שאכלו פת. אך לכאורה ההשוואה מפתיעה: במקרה של המזונות, השלישי אכן עומד לברך, גם אם זו ברכה קצרה יותר. אך במקרה זה לשלישי אין מה לברך! הרשב"א מחדש דבר מעניין: אדם שזימן עם שניים, ולא בירך ברכת המזון, אינו יכול לזמן שנית עם שניים אחרים. אך אדם שבירך ללא זימון רשאי להשלים את הזימון לשניים איתם אכל. מדוע? ניתן להציע שתי אפשרויות: א. הזימון מורכב. זו הכנה לברכת המזון, ולכן מי שבירך אותה אינו יכול לברך אותה שנית. אך היא גם נושאת תוכן עצמאי, ואחרי שאדם הודה לקב"ה על כך במסגרת הסעודה הנוכחית, הוא אינו יכול להודות לקב"ה על כך שנית עד הסעודה הבאה. ב. הזימון זו הודאה על האכילה המשותפת. אם הוא בירך והם לא בירכו, מצידו הוא כבר איננו באכילה המשותפת, שהרי הוא בירך. אך מצידם אכילתם הייתה משותפת יחד איתו, ולכן כעת מבחינתם יש להודות לקב"ה על האכילה יחד איתו. לכן הוא יענה לזימון, וזה ישלים להם את השלישי, אך הוא לא יקיים בכך את חובת הזימון.

בשבוע הבא נעמיק עוד בעקרונות הללו.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Montevideo, Uruguay

מונטוידאו, אורוגוואי
מנחם אב תשנ"ד

לכה, ציפורניים מלאכותיות ועדשות-מגע לעניין חציצה

שאלה

מה דינם של לכה, ציפורניים מלאכותיות ועדשות מגע בנושא חציצה לטבילה?

תשובה

- א. לכתחילה אין לטבול עם ציפורניים מלאכותיות¹, ואולם אם הסרתן תגרום לדחיית הטבילה², וכן אם אי-הדבקתן תגרום שתהא מאוסה על בעלה, מותר³ [ומסתבר שכאשר נפלה צפורן אחת, אין הנותרות עוד בגדר דבר נוי, ומכיוון שמקפידה על העדרה, הוי חציצה].
- ב. בעניין צבע "לכה" על הציפורניים⁴, לכתחילה צריכה לנקות את הציפורניים קודם הטבילה. ואם אינה יכולה לנקותן בשום אופן, לא תדחה טבילתה אלא תצבע צפורניה בצורה טובה⁵, ולא תשאיר צבע סדוק או מקולף. ואם טבלה כשצבע מקולף, צריכה לחזור ולטבול.
- ג. בעניין עדשות-מגע (הן מסוג המכונה רכות, הן מסוג המכונה קשות), לכתחילה אין לטבול עם עדשות⁶, ואם טבלה - תטבול שנית⁷. בדיעבד, כשלנה עם בעלה, אינה צריכה טבילה נוספת⁸.

- ¹ דיון רחב בנושא דברים שנעשים לנוי, האם הם חוצצים, ראה "אגרות משה" (ח"ג עמ' שיא סי' ס"ג, בעניין ריסין מלאכותיים). ועיי' יו"ד סי' קצח סעיף יח-כ בעניין ציפורניים טבעיות. מעיקר הדין צפורן ארוכה אינה חוצצת, ואולם מנהג הנשים לקצצן לפי שאין אנו יודעים לכוון, מה נקרא "נגד הפשר", ומחשש טיט הדבוק, ועל-פי הרמ"א נהגו להחמיר בזה. ובשו"ת "אחיעזר" (ח"ג סי' לג) הקל בעניין נשים המגדלות ציפורניים לנוי.
- ² מכיוון שקשה להסיר הדבק (עדות מומחה), הרי אם כבר היתה עם ציפורניים מלאכותיות והסרתן תגרום דחיית הטבילה, כדיעבד דמי.
- ³ הדבקתן צריכה להיעשות באופן שלא תתכוון להסירן, מכיוון שהן עשויות להישאר זמן רב (שבוע - ע"פ עדות מומחה). ומכיוון שנעשות לנוי ואינה מקפידה, אינן חוצצות. "דרכי טהרה" סי' קסב.
- ⁴ "דרכי טהרה" סי' קסב.
- ⁵ יו"ד סי' קצח סעיף יז (ורא"ש שם), מכיוון שאינן מקפידות והן רגילות בכך, ועשאוהו במתכוון, אינו חוצץ. ועיי' "אגרות משה" (יו"ד ח"ג עמ' שיא סי' סב) המאריך בדין מקפיד.
- ⁶ בשו"ת "מנחת יצחק" (ח"ו סי' פט) יש מחמירים משום חציצת בית-הסתר, וכן כיון שאינו עשוי לנוי, ודרכה להסירן בכל לילה, אף בדיעבד חוצץ (ונראה שהבין, שהעדשה חוצצת לגמרי משום שאינה מאפשרת ביאת מים, ואולם לאחר בירור עם מומחה התברר שיש ביאת מים בין העדשה לעין).
- ⁷ יו"ד סי' קצח סעיפים לח-לט, "שעורי שבט הלוי" (סי' קצח), שו"ת "שבט הלוי" (ח"ב סי' צד) יש מחמירים משום שבזמן הטבילה היא מעצימה עיניה ביותר כדי שלא יבואו מים בעיניה וישטפו את העדשה, ובהעצימה עיניה ביותר לא מהני, ואולם בדיעבד, כשלנה עם בעלה, יש להקל. ה"אגרות משה" (יו"ד ח"א עמ' קנו סי' צו) מחדש דין בחציצת בית-הסתר שדבר שאינו דבוק, אף שהוא מונע כניסת מים, אינו חוצץ, ועל-פי זה הוא מתיר בדיעבד בטבילה עם עדשות (וניתכן שלא התיחס לעניין "מעצימה עיניה ביותר").
- ⁸ ה"אגרות משה" (יו"ד ח"א עמ' קנו סי' צו) מחדש דין בחציצת בית-הסתר שדבר שאינו דבוק, אף שהוא מונע כניסת מים, אינו חוצץ, ועל-פי דבריו יש להתיר, מכיוון שלא התיר במפורש בנדון דידן התירו זאת בדיעבד "אם לנה".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרין הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:				
שמואל בן ברוך	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	משה מרדכי בן זינה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	משה בן רחל חווה ראנלה בת פיילא
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	משה בן אסתר חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמוחה סבג	לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט
--	--	--	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד